

WOJCIECH SADY

DZIEJE RELIGII,
FILOZOFII I NAUKI

Od soboru trydenckiego do Kartezjusza

Kęty 2023

WYDAWNICTWO
MAREK DEREWIECKI

FUNDAMENTA

Studia z historii filozofii

t. CXIII

Seria pod redakcją Mikołaja Olszewskiego, Zbigniewa Nerczuka
i Antoniego Szweda

© 2023 by Wojciech Sady

Wydanie pierwsze

Recenzent: prof. dr hab. Adam Grobler

Redakcja i korekta: Joanna Giel

Projekt okładki i łamanie: Łukasz Derewiecki

Wydanie publikacji dofinansowane przez Uniwersytet Śląski w Katowicach

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Na okładce wykorzystano fragment obrazu Josepha-Nicolasa Roberta-
-Fleury'ego: *Galileusz przed Świętym Officium*

ISBN 978-83-66941-78-6

WYDAWNICTWO MAREK DEREWIECKI

ul. Szkotnia 29a, 32-650 Kęty

tel./fax 33/8454149, 603931607

e-mail: wydawnictwo@derewiecki.pl

Księgarnia: www.derewiecki.pl

Dystrybucja: tel. 502637305

Wstęp

Jest to czwarty tom z serii *Dzieje religii, filozofii i nauki*. Poprzednie nosiły podtytuły *Od Talesa z Miletu do Mahometa* (2010); *Od Eriugeny do Mikołaja z Kuzy* (2014), *Od Pico della Mirandoli do Miguela Serveta* (2013). Między tomami zachowano numerację rozdziałów, a odsyłacze do nich w tekście zamieszczane są w klamrach, np. {XXIV.3}.

Tom obecny dotyczy okresu między połową XVI w. a połową XVII wieku. W ciągu wcześniejszych dziesięcioleci Europę Zachodnią rozdarły religijnie ruchy reformacyjne, a do 1555 r. kontynent podzielono na trwałe sfery wpływów. Wtedy zabrano się za porządki: kodyfikację doktryn poszczególnych kościołów, dokładne ustalanie tekstów Biblii, a wreszcie za te, które skutkowały ponadwyznaniową falą polowań na czarownice.

Około 1600 r. skończyła się epoka renesansu, a zaczął barok. Muzykę polifoniczną szybko wyparła muzyka homofoniczna, zapanowały nowe style w malarstwie, rzeźbie i architekturze. Zaczęły – w czym bardzo pomogła reformacja – powstawać ważne dzieła pisane już nie po łacinie, ale w ojczystych językach autorów. Renesans filozoficznie był niemal całkowicie bezpłodny. Przystojono wtedy łacińskiej Europie Platona i neoplatoników, ale nie powstało ani jedno samodzielne dzieło, które można by uznać za klasyczne. Natomiast barok dał początek filozofii, którą dziś określamy mianem „nowożytnej”.

Dzięki pracom Kopernika, Vesaliusa, Serveta, Ferrariego, Tartaglii, Cardana, Agricoli i innych – o czym była mowa w trzecim tomie tej serii – uczeni europejscy zaczęli myśleć o czymś, o czym nie mogli jeszcze myśleć uczeni Helleńscy i hellenistyczni. Dotyczyło to zrazu geografii, geologii, astronomii, anatomii i algebry, ale dało początek kolejnym przemianom, o których opowiemy w tej książce. Jej ostatnie rozdziały pokazują, że jeszcze w 1650 r. nikt nie mógł przewidzieć tego, co nastąpiło w II połowie XVII w. i później, a co my określamy mianem Rewolucji Naukowej. Ale zbudowano mechanikę klasyczną na wyselekcjonowanych dokonaniach Brahego, Keplera, Galileusza, Pascala, Kartezjusza i innych – i tym uważnie się przyjrzymy, zanim w kolejnym tomie omówimy powstanie nowożytnej fizyki.

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
XLII. CHRZEŚCIJAŃSTWO U SCHYŁKU RENESANSU	4
1. Religijny podział ziemi	4
2. <i>Textus receptus</i>	7
3. Dekrety i kanony soboru trydenckiego	9
4. Anglikanie kontra purytanie i prezbiterianie	21
5. Luterkańska <i>Formuła zgody</i> i kalwinistyczny <i>Katechizm heidelberski</i>	24
6. Bracia polscy	26
7. <i>Wulgata klementyńska</i> i <i>Biblia Króla Jakuba</i>	38
8. Procesy o czary jako zwieńczenie dzieła chrystianizacji	39
XLIII. FILOZOFIA I NAUKA U SCHYŁKU RENESANSU	46
1. Filozofowie II połowy XVI w.	47
2. Pirroński sceptycyzm w (fałszywej?) służbie katolicyzmu: <i>Próby</i> Michela de Montaigne	53
3. Giordano Bruno	62
4. Matematycy II połowy XVI w.	71
5. Badania przyrodnicze w II połowie XVI w.	72
6. Magia naturalna Giambattisty della Porty	79
7. Astronomiczne obserwacje Brahego i jego model nieba	84
8. Gilbert o Ziemi jako wielkim, żywym magnesie	88
XLIV. CHRZEŚCIJAŃSTWO, FILOZOFIA I NAUKA W I POŁOWIE XVII W.	94
1. Początki baptyzmu i dalsze losy purytan	95
2. Filozofowie I połowy XVII w.	97
3. Francis Bacon o Nowym Organonie i Nowej Atlantydzie	106
4. Campanella o Państwie Słońca	122
5. Matematycy I połowy XVII w.	126
6. Badania przyrodnicze w I połowie XVII w.	129

XLIV. KEPLER O NOWEJ ASTRONOMII I HARMONII NIEBIESKIEJ	136
1. <i>Tajemnica kosmosu</i>	136
2. <i>Nowa astronomia</i>	142
3. <i>Dioptryka</i>	146
4. <i>Harmonie świata</i>	147
5. <i>Epitome astronomiae Copernicanae</i>	153
6. <i>Tablice rudolfskie</i>	155
7. <i>Sen, czyli astronomia księżycowa</i>	156
XLV. GALILEUSZ O RUCHACH CIAŁ NIEBIESKICH I ZIEMSKICH	158
1. Pierwsze czterdzieści pięć lat	159
2. <i>Posłaniec z gwiazd i Listy o plamach słonecznych</i>	161
3. Dzieło Kopernika trafia na <i>Indeks ksiąg zakazanych</i>	166
4. <i>Waga probiercza</i>	170
5. <i>Dialog o dwóch najważniejszych systemach świata</i>	176
6. Proces Galileusza	184
7. <i>Rozmowy i dowodzenia matematyczne</i>	188
XLVI. KARTEZJUSZ O CZŁOWIEKU, BOGU I ŚWIECIE	201
1. Życie i dzieło	201
2. Myślę, więc jestem	203
3. Mam ideę Boga, a więc Bóg jest	205
4. O ciałach materialnych	209
5. O świecie	212
6. O świetle	221
8. Meteorologia	224
9. Geometria	228
9. O budowie ciał zwierząt i ludzi	230
10. Człowiek jako połączenie rozciąglej maszyny i myślącej duszy	233
Bibliografia	239
Indeks osób	242